

Asesiad Gwerthusadwyedd Fframwaith Cymru Heb Drais (WAVE)

Crynodeb Gweithredol

Jordan Van Godwin*, Megan Hamilton, yr Athro Graham Moore a'r Athro Simon C. Moore.

*vangodwinj1@caerdydd.ac.uk

Security, Crime and Intelligence
Innovation Institute

Sefydliad Arloesedd Diogelwch,
Troseddu a Chudd-wybodaeth

TROSOLWG O'R ASESIAD GWERTHUSADWYEDD

Comisiynwyd DECIPHer a'r Sefydliad Arloesi Diogelwch, Troseddu a Chudd-wybodaeth gan Uned Atal Trais (VPU) a'u hariannu gan Swyddfa Comisiynydd Heddlu a Throseddu De Cymru i gynnal Asesiad Gwerthusadwyedd o Fframwaith Cymru Heb Drais. Ceisiodd yr Asesiad Gwerthusadwyedd ddeall a allai gwerthusiad ar raddfa lawn ddigwydd yn y dyfodol, sut a thrwy ba ddulliau. Roedd hyn yn cynnwys asesiad o ddyluniad, datblygiad a gweithrediad y Fframwaith; argaeledd data (addas); maint unrhyw effeithiau disgwylidiedig ac ymgysylltiad a'r defnydd proffesiynol presennol (neu ddiffyg ohono). Mae'r crynodeb gweithredol hwn yn rhoi trosolwg o'r canfyddiadau allweddol o'r asesiad gwerthusadwyedd, wedi'i strwythuro o dan y chwe chwestiwn ymchwil isod, a gynlluniwyd i gyd i lywio gwerthusiad o'r Fframwaith yn y dyfodol:

1. Beth yw safbwyntiau rhanddeiliaid ar y Fframwaith (gan gynnwys eu gwybodaeth a sut mae'n cael ei ddefnyddio ar hyn o bryd neu sut y dylid ei ddefnyddio)?
2. Beth yw ffactorau cyd-destunol ehangach sy'n effeithio ar y Fframwaith ac sy'n dylanwadu arno?
3. Beth yw'r mesurau allweddol ar gyfer deall y Fframwaith?
4. Pa fesurau o effeithiau ar y boblogaeth gyfan ac effeithiau amrywiol ar draws is-grwpiau poblogaeth sydd ar gael a beth arall sydd angen ei fesur?
5. Pa lefel o werthuso'r Fframwaith sy'n ddichonadwy, yn ymarferol ac yn ddymunol yn yr amser sydd ar gael?
6. A ellir defnyddio'r gwaith sy'n gysylltiedig â'r Fframwaith i lywio polisi cenedlaethol ar atal trais?

Aethpwyd i'r afael â'r cwestiynau ymchwil gan ddefnyddio'r dulliau canlynol:

- *Cyfweliadau â rhanddeiliaid allweddol (N=13)* gan gynnwys gweithwyr proffesiynol o bob cwr o Gymru ar lefel leol, ranbarthol a chenedlaethol yn cwmpasu rolau strategol a rheoli yn bennaf.
- *Dadansoddiad dogfennol (n=18)*: dogfennaeth yn ymwneud â dylunio, cyflwyno a gweithredu'r Fframwaith a dogfennaeth ddethol o ffynonellau allanol (Partneriaethau Dyletswydd Trais Difrifol ac Awdurdodau Lleol).
- Archwilio Data Arferol: archwiliwyd y data arferol sydd ei angen i gefnogi gwerthusiad yn y dyfodol drwy'r cyfweliadau a dadansoddi dogfennau.

Cyflwynir trosolwg o'r canfyddiadau sy'n gysylltiedig â phob cwestiwn ymchwil yn ei dro, ac yna'r Ddamcaniaeth Newid wedi'i diweddarau, y fframwaith gwerthuso yn y dyfodol ac argymhellion i gefnogi ymhellach y gwaith o gyflwyno a gweithredu'r Fframwaith.

CANFYDDIADAU

CWESTIWN GOFYNNOL 1. SAFBWyNTIAU RHANDEILIAID AR Y FFRAMWAITH

Trosolwg o safbwyntiau rhanddeiliaid:

- Yn gyffredinol, roedd y Fframwaith yn dderbyniol i'r rhai a gafodd eu cyfweld. Fodd bynnag, roedd amrywiad yn ei werth canfyddedig ac o ran eglurder ynghylch pa gyfraniad y gallai ei wneud at ymarfer proffesiynol. Fe'i disgrifiwyd fel adnodd defnyddiol a allai fod yn sylfaen ar gyfer ymarfer, gan gynnig cyfeiriad strategol ar gyfer gwaith atal trais yng Nghymru. Fodd bynnag, disgrifiodd rhai ef fel proses neu ddull 'arall' o ddarllen ac ymgysylltu ag ef mewn tirwedd a oedd eisoes yn orlawn.

- Roedd rhai yn ystyried y Fframwaith fel dull strategol yn unig, yn canolbwyntio ar ac yn fwyaf perthnasol i'r rhai mewn rolau strategol ar lefelau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol gyda bwlbh canfyddedig rhwng y Fframwaith ac arferion gweithredol. I'r gwrthwyneb, roedd y rhai a oedd wedi newid yn ddiweddar o rolau gweithredol i rolau strategol o'r farn ei fod yn berthnasol ac yn hygyrch i staff gweithredol ac ymarferwyr ar reng flaen gwasanaethau (y trydydd sector, ysgolion a chyrff statudol).
- Roedd y safbwyntiau ynghylch a allai pobl ifanc ddefnyddio'r Fframwaith ac ymgysylltu ag ef yn amrywio yn y tîm datblygu. Roedd rhai'n credu ei fod yn hygyrch a'i fod yn bosibl i bobl ifanc ei ddefnyddio'n weithredol. Roedd aelodau eraill o'r tîm datblygu a chyfweleion ehangach yn ei ystyried yn broses ac adnodd proffesiynol yn hytrach na rhywbeth y gallai pobl ifanc ei ddefnyddio.
- Y cytundeb cyffredinol mai prif nod y Fframwaith oedd annog dull iechyd y cyhoedd o atal. Roedd y rhan fwyaf o'r rhai a gyfwelwyd yn ystyried bod yr egwyddorion yn cyd-fynd ag arferion presennol. Amlinellodd rhai bod yr egwyddorion eisoes yn rhan o arferion a dulliau presennol, hyd yn oed os nad yw'r un iaith yn cael ei defnyddio.
- Mae'r dogfennau a ddadansoddwyd yn cyd-fynd ag agweddau ar yr egwyddorion a'r strategaethau yn y Fframwaith. Roedd pob dogfen yn cyfeirio at fabwysiadu dull iechyd y cyhoedd a dull iechyd y cyhoedd pedwar cam Sefydliad Iechyd y Byd.
- Roedd diffiniadau o drais yn amrywio, gyda phartneriaethau'n mabwysiadu diffiniad WHO. Roedd y rhai a gafodd gyfweliad yn ystyried bod diffiniad y Fframwaith o drais yn bwysig gan ei fod yn seiliedig ar farn pobl ifanc. Fodd bynnag, nodwyd heriau i'w fabwysiadu gyda'r rhai a gafodd gyfweliad yn datgan bod yn rhaid iddynt gyd-fynd â'r diffiniad a ddarparwyd gan y Swyddfa Gartref.
- Ystyriwyd bod anghenion hyfforddiant a chymorth i weithwyr proffesiynol ymgysylltu'n effeithiol â'r Fframwaith a'i egwyddorion a'i strategaethau argymelledig a'u defnyddio'n amrywiol o fewn a rhwng gweithwyr proffesiynol a lleoliadau.

Defnydd cyfredol:

- Cyfeiriwyd yn uniongyrchol at y Fframwaith a'i fewnosod yn Strategaeth Trais Difrifol Gogledd Cymru a ffurfiodd y sail ar gyfer y Strategaeth ar gyfer Caerdydd, a ddatblygwyd gan Bartneriaeth Diogelwch Cymunedol (CSP) Caerdydd. Ar gyfer Strategaethau Gwent a Dyfed Powys, ni chyfeirir yn uniongyrchol at y Fframwaith ond mae'r ddwy ddogfen yn amlinellu bod adnoddau o'r Uned Atal Trais wedi'u defnyddio.
- Amlygwyd y Fframwaith fel un a ddefnyddiwyd i lywio cais am weithiwr ymyrraeth wedi'i dargedu. Fe'i defnyddiwyd hefyd fel tystiolaeth a rhesymeg i gael mynediad at gyllid ar gyfer gwaith ataliol gyda phobl ifanc mewn uned atgyfeirio disgyblion.
- Amlinellodd y rhai yn y trydydd sector, bwrdd iechyd, awdurdod lleol, partneriaeth amlasiantaethol ranbarthol ac ar y lefel genedlaethol a gafodd gyfweliad sut maen nhw'n gweithredu ar hyn o bryd fel 'hyrwyddwyr' y Fframwaith, gan godi ymwybyddiaeth o'r Fframwaith a rhannu gyda chydweithwyr.

Awgrymiadau ar gyfer defnydd a rôl yn y dyfodol:

- I gefnogi dull cydlynol ledled Cymru o weithredu'r ddyletswydd trais difrifol ac arferion atal trais. Egwyddorion a strategaethau a ddisgrifir gan rai fel rhai sy'n darparu'r sylfaen ar gyfer ymarfer ynghylch sut y dylai gweithwyr proffesiynol weithio gyda phobl ifanc.

- Roedd yna hefyd safbwynt uchelgeisiol ar y Fframwaith gyda'r gobaith y gallai'r Fframwaith arwain at newid diwylliannol ymhlith grwpiau proffesiynol o ran eu canfyddiadau a'u credoau mewn perthynas â thrais ac atal trais.

Hwyluswyr penodol i'r fframwaith:

- Iaith a thermioleg hygyrch i weithwyr proffesiynol.
- Ystyrir ei fod yn addas ar gyfer gweithio gyda phob poblogaeth o bobl ifanc gan gynnwys y rhai a ystyrir mewn perygl neu fwyaf agored i drais.
- Ystyriwyd bwriadau'r Fframwaith yn gadarnhaol a chyfeiriwyd ato fel un y gallai chwarae rhan wrth alinio arferion, gan gynnwys gweithredu fel sylfaen dystiolaeth.
- Ystyriwyd bod y Fframwaith yn cefnogi ac yn llywio cynllunio a chomisiynu strategol yn ogystal â chynigion am gyllid.
- Mynd i'r afael â'r bwlch canfyddedig rhwng y gefnogaeth a ddarperir gan yr Uned Atal Trais yn Ne Cymru o'i gymharu ag ardaloedd eraill yng Nghymru.
- Oherwydd maint y cyd-gynhyrchu, roedd rhai yn ei ystyried yn cynrychioli llais pobl ifanc a'r persbectif Cymreig.

Rhwystrau penodol i'r fframwaith:

- Diffyg eglurder ynghylch yr hyn y gall y Fframwaith ei gynnig i rai o'r rhai a gyfwelwyd a sut y dylid neu y gellid ei ddefnyddio'n ymarferol.
- Cyrhaeddiad cyfyngedig canfyddedig ymhlith rhai grwpiau proffesiynol gan gynnwys y rhai ym maes iechyd ac addysg.
- Gweithwyr proffesiynol nad ydynt yn credu bod modd atal trais neu y gallant ddylanwadu ar rai strategaethau a chanlyniadau (yn enwedig canlyniadau cymdeithasol lefel uwch).
- Yr heriau sy'n gysylltiedig â dangos tystiolaeth o newid ac effaith sy'n gysylltiedig â'r Fframwaith a Fframweithiau yn gyffredinol.

Canlyniadau anfwriadol:

Canlyniadau cadarnhaol anfwriadol posibl y Fframwaith:

- Y Fframwaith yn cefnogi ymgysylltiad â'r Uned Atal Trais yn gyffredinol ac mewn rhai achosion yn cael ei ystyried yn gwella'r berthynas â'r Uned Atal Trais ac ardaloedd y tu allan i Dde Cymru.
- Mae Uned Atal Trais yn darparu cefnogaeth hirdymor fel grŵp dibynadwy; llai o bryder a baich staff oherwydd argaeledd gwasanaethau a diwallu anghenion gweithwyr proffesiynol.
- (Ail)ddyrannu adnoddau i feysydd o angen.
- Tystiolaeth bosibl o ledaeniad arferion ledled y DU gyda'r Fframwaith yn cael ei rannu yn Lloegr a'r Alban.

Canlyniadau negyddol anfwriadol posibl y Fframwaith:

- Baich cynyddol ar staff o ran prosesau ac arferion ychwanegol.
- Staff yn gwrthsefyll gwaith gan nad yw'n cael ei ystyried yn berthnasol, yn flaenoriaeth iddynt neu'n ymyrryd â'u gwaith.
- Baich cynyddol ar asiantaethau a sefydliadau eraill.
- (Ail)ddyrannu adnoddau i ffwrdd o wasanaethau, rhaglenni neu ymyriadau presennol.

Cynaliadwyedd¹:

- Ystyrir bod cyllid tymor hwy a chefnogaeth gan bolisi a'r llywodraeth yn hanfodol.
- Dylai'r fframwaith gyd-fynd â gofynion deddfwriaethol a statudol eraill yr asiantaethau targed.
- Dylid diweddarau'r fframwaith yn barhaus gyda'r ymchwil, yr ystadegau a'r safbwyntiau diweddaraf am blant a phobl ifanc er mwyn sbarduno arferion a chynnal perthnasedd a chynrychiolaeth gwaith.
- Byddai cynnig cyllid a hyfforddiant yn cefnogi ymrwymiad a'r gallu i ddefnyddio'r Fframwaith.
- Gall astudiaethau achos gynnig tystiolaeth fwy perswadiol o effeithiolrwydd a chefnogi cefnogaeth broffesiynol, yn enwedig ar gyfer staff gweithredol.

CWESTIWN GOFYNNOL 2. CYD-DESTUN

Hwyluswyr cyd-destunol:

- Strwythurau partneriaeth sefydledig presennol yng Nghymru a pharodrwydd asiantaethau i weithio ar y cyd / mewn partneriaethau ac ymgysylltu mewn prosesau/ymdrechion ar y cyd.
- Barn gadarnhaol o'r Uned Atal Trais a'i rôl yn ogystal â staff y Uned Atal Trais.

Rhwystrau cyd-destunol:

- Hinsawdd bolisi ac ariannol anrhagweladwy ac ansefydlog.
 - Cyfyngiadau cyllidebol a chyllid tymor byr.
 - Statws a safle datganoledig rhwng llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru. Newid ffocws a disgwyliadau gwleidyddol. Diffyg ymrwymiad hirdymor.
- Capasiti staff cyfyngedig a baich gwaith trwm ar staff ar draws asiantaethau a sectorau. Yn gysylltiedig â hyn, y canllawiau rhifau, y fframweithiau, y strategaethau a anfonir atynt neu y mae'n rhaid iddynt ymgysylltu â nhw fel rhan o'u rolau.
- Gwahaniaethau daearyddol a pherthnasoedd hanesyddol rhwng Uned Atal Trais ac ardaloedd y tu allan i dde Cymru gyda'r canfyddiad bod Uned Atal Trais a'r Fframwaith yn canolbwyntio ar Dde Cymru.
- Gweithwyr proffesiynol nad ydynt yn ystyried atal trais yn berthnasol i'w rôl.

CWESTIWN GOFYNNOL 3. CANLYNIADAU GWEITHREDU

Roedd y canlyniadau gweithredu allweddol a nodwyd yn cynnwys:

- cyfeirio at a defnyddio'r Fframwaith (cysyniadau, egwyddorion, strategaethau) mewn dogfennaeth strategol, comisiynu, ariannu, cyfarfodydd amlasiantaeth;
- asesu a deall presenoldeb a dylanwad mewn partneriaethau presennol;
- canfod ac asesu pa ddata sydd eisoes wedi'i gasglu a sut mae'r Fframwaith yn cysylltu ag ef;
- gweithwyr proffesiynol amlasiantaeth sy'n ymwneud â thrais yn mabwysiadu dull iechyd y cyhoedd;
- mwy o adnoddau ar gyfer atal sylfaenol sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Roedd y rhai a gyfwelwyd hefyd o'r farn ei bod yn hanfodol deall yr hyn a ystyriwyd yn effaith 'ystyrlon' ar ymarfer; sef sut mae presenoldeb y Fframwaith mewn dogfennau strategol wedi dylanwadu ar ymarfer ac ymyriadau a gomisiynwyd. Roedd hyn yn cynnwys archwilio beth sydd wedi'i ariannu a sut,

¹ Yn rhan o gwestiwn ymchwil 3 yn wreiddiol.

a'r meini prawf ar gyfer gwneud penderfyniadau yn ogystal â chyfeirio at gysyniadau, egwyddorion a strategaethau'r Fframwaith.

Nodwyd ansicrwydd ynghylch y mecanweithiau cyflawni a'r mecanweithiau newid ar gyfer y Fframwaith gan y tîm datblygu, y cyfweleion a'r tîm ymchwil. Mae angen eglurhad pellach ynghylch yr hyn sydd ei angen i sicrhau newid.

Roedd ansicrwydd hefyd yn bodoli ynghylch diffiniad a chymhwyso'r cysyniadau, yr egwyddorion a'r strategaethau yn y Fframwaith. Os oes gan grwpiau proffesiynol ddealltwriaeth wahanol o beth yw'r egwyddorion a/neu'r strategaethau a awgrymir a beth yw eu pwrpas, mae siawns y gallai hyn arwain at 'ymyriadau' lluosog mewn ymarfer proffesiynol yn hytrach na bod yn werthusol fel un ymyrraeth.

CWESTIWN GOFYNNOL 4. ARGAELEDD MESURAU AR GYFER Y BOBLOGAETH GYFAN

Er bod nifer o ddangosyddion lefel genedlaethol ar gael, mae heriau sylweddol o ran cael mynediad at y data hyn gyda'r angen i sefydlu cytundebau rhannu data rhwng asiantaethau. Gall y ddau ohonynt gymryd llawer o amser ac adnoddau.

Mae'r rhai a gyfwelwyd a dogfennau'n dangos bod gan lawer o feysydd anghenion ychwanegol o ran mynediad at ddata a'i ddehongli. Roedd heriau pellach hefyd o ran alinio gwahanol setiau data gyda dadansoddwyr a oedd angen gwybodaeth helaeth am yr arferion hyn.

Ar ben hynny, nododd y rhai a gyfwelwyd, er y gall data poblogaeth ddangos cyfeiriad y daith. Oherwydd nifer y ffactorau dryslyd, mae data ar lefel leol, data penodol i'r boblogaeth yn allweddol yn ogystal ag astudiaethau achos penodol i sectorau.

Tynnwyd sylw hefyd at yr angen am ddata mwy cadarn ar lefel leol a rhanbarthol sy'n gysylltiedig â darparu ymyriadau a gwasanaethau. Mae symiau mawr o ddata yn cael eu casglu ar draws cyrff statudol a grwpiau trydydd sector. Fodd bynnag, mae nifer o broblemau gyda systemau data presennol, gan gynnwys:

- poblogaethau ar goll, data ar ethnigrwydd.
- Diffyg cysondeb yn y dull o gasglu data a sut mae data'n cael ei ddosbarthu, amrywiad rhwng gwahanol gyrff
- rhai ardaloedd yn gallu cael mynediad at ddata aml-system a'i ddefnyddio, creu darlun mwy cynhwysfawr o drais.
- nid yw pob corff yn rhannu'r angen data ar gyfer cytundebau rhannu data gyda'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data yn cael ei ystyried yn rhwystr sylweddol.

CWESTIWN CYFEIRIO 5. HYFYWEDD GWERTHUSO YN Y DYFODOL

O safbwynt y tîm datblygu, ystyriwyd bod gwerthusiad yn canolbwyntio ar ganlyniadau poblogaeth yn gynamserol. Y ffocws dymunol yn hytrach oedd egluro a chefnogi cam gweithredu'r Fframwaith. Cefnogwyd y safbwynt hwn gan y tîm asesu. O ystyried y ffocws cyfredol ar newid ymddygiad proffesiynol, natur hirdymor unrhyw ganlyniadau poblogaeth sy'n gysylltiedig â'r Fframwaith yn ogystal â'r cwrpas a'r raddfa eang ar draws sawl lefel gymdeithasol-ecolegol, argymhellodd y tîm ymchwil Werthuso Proses dulliau cymysg yn canolbwyntio ar y canlynol:

- derbyniadwyedd, defnydd, mewnosodiad, cyrhaeddiad, ffyddlondeb.

- costau (staff, adnoddau) sy'n gysylltiedig â dylunio, cyflawni ac ymdrechion parhaus i gefnogi gweithredu'r Fframwaith

Ystyriwyd ei bod yn ymarferol gan y tîm datblygu amcangyfrif o'r costau sy'n gysylltiedig â datblygu a gweithredu'r Fframwaith yn barhaus a dywedodd yr holl gyfweleion y byddent yn fodlon cymryd rhan mewn gwerthusiad yn y dyfodol drwy gyfweiliad a rhannu dogfennaeth nad yw'n gyfrinachol.

CWESTIWN GOFYNNOL 6. PERTHASEDD I BOLISI CENEDLAETHOL

Ystyriwyd bod y Fframwaith yn cyd-fynd â nifer o bolisiau yng Nghymru a'r DU:

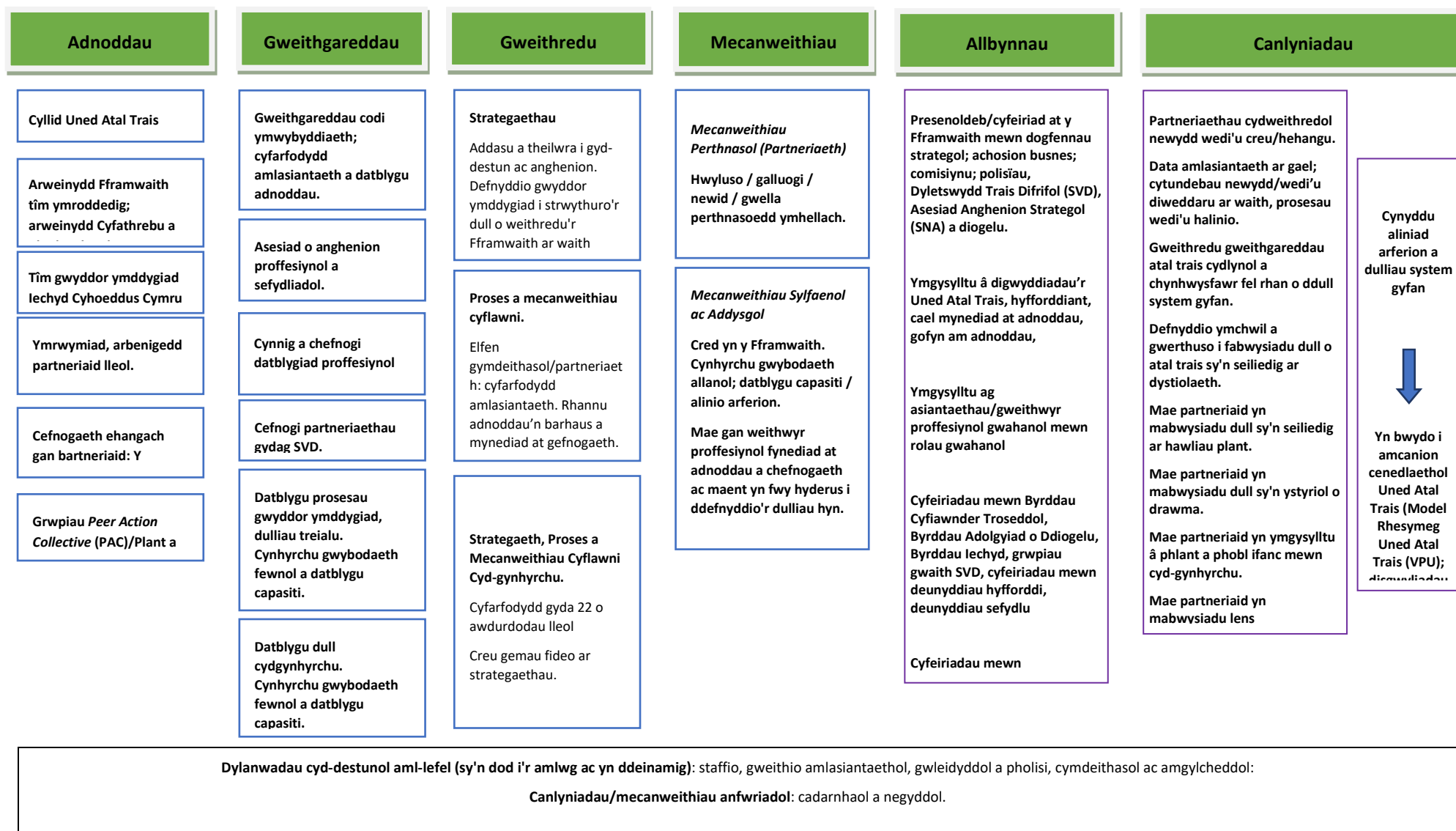
- Wedi'i ddisgrifio fel un sydd â'r gallu i weithredu fel adnodd i gyrff statudol i lywio ymatebion i ofynion deddfwriaethol.
- Y Ddyletswydd Trais Difrifol oedd yr un y cyfeiriwyd ato fwyaf a rhoddwyd y bwyslais fwyaf arno. Cyfeiriwyd yn uniongyrchol at y Fframwaith yn rhai o'r strategaethau trais difrifol a grëwyd gan ranbarthau ac awdurdodau lleol Cymru. Defnyddiwyd y Fframwaith i lywio'r strategaethau a gweithredu fel adnodd i gefnogi'r gofyniad deddfwriaethol cymharol newydd hwn.
- Cyfeiriwyd hefyd at Ddeddf Deddf Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (VAWDASV) 2015 Llywodraeth Cymru gyda'r gred bod agweddau ar y gweithiau priodol yn gorgyffwrdd ac y gellid defnyddio'r Fframwaith i gefnogi agweddau ar y gwaith VAWDASV.
- Soniwyd hefyd am agendâu diogelu lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, gyda'r Fframwaith yn cael ei weld fel un sy'n cyd-fynd â'r agendâu hyn.

Gwelir perthnasedd y Fframwaith ar draws nifer o feysydd polisi a blaenoriaeth eraill fel ffactor allweddol a allai hwyluso cefnogaeth broffesiynol i'r Fframwaith, a thrwy hynny hyrwyddo ei gynaliadwyedd.

THEORI NEWID

Yn seiliedig ar ganfyddiadau'r asesiad, crëwyd damcaniaeth newid newydd ar gyfer y Fframwaith sy'n canolbwyntio ar weithredu'r Fframwaith ac yn benodol y naw egwyddor. O ganlyniad, mae naw egwyddor y Fframwaith bellach yn cael eu hystyried fel y canlyniadau hirdymor. Mae fersiwn fyrrach o'r ddamcaniaeth newid wedi'i chynnwys isod. Gellir dod o hyd i'r fersiwn lawn yn y prif adroddiad.

Figur 2. Damcaniaeth Newid ar gyfer Cyfnod Gweithredu Naw Egwyddor y Fframweithiau.

Ansicrwydd sy'n weddill:

Mae sawl ansicrwydd yn parhau ynghylch damcaniaeth newid ar gyfer y Fframwaith, gan gynnwys:

- **Gweithgareddau:** A oes/pa weithgareddau pellach sydd wedi'u cynllunio?
- **Dos:** Faint o weithdai, cyfarfodydd, cymorth nad yw'n hyfforddiant (adroddiadau ychwanegol, canllawiau, adnoddau gwefan ac ati) sydd eu hangen i actifadu mecanweithiau ac felly dylanwadu a llywio arferion proffesiynol ar y lefel strategol a gweithredol ac arwain at allbynnau a chanlyniadau?
- **Mecanweithiau:** A oes mecanweithiau ychwanegol neu wahanol ar waith ac i bwy (pa grwpiau proffesiynol) y mae'r rhain yn berthnasol neu'n amherthnasol?
- **Diffiniadau:** A yw asiantaethau'n defnyddio'r un diffiniadau o'r egwyddorion a'r strategaethau a ddarperir yn y Fframwaith? Aneglur beth yw arferion safonol ar adegau ac sydd eisoes wedi'u gwreiddio a beth sy'n cael ei gyflwyno gan y Fframwaith, er enghraifft gweithio amlasiantaethol clir a sefydledig hyd yn oed os nad yw bob amser yn gweithio fel y dymunir. Bydd hyn yn amrywio ar draws grwpiau a gweithwyr proffesiynol, ac mae'n hanfodol deall a yw'n arwain at arferion newydd neu arferion gwahanol.
- **Targedau pellach:** Pa feysydd, dogfennau penodol, strategaethau eraill y bydd yr Uned Atal Trais yn eu targedu?
- **Adnoddau a chostau:** A yw'r Fframwaith yn achosi unrhyw effaith ar ddyrannu adnoddau neu ailddyrrannu? Beth yw'r gost sy'n gysylltiedig â gweithredu arferion newydd, os oes angen?
- **Allbynnau a chanlyniadau:** Nodir y canlyniadau hirdymor ar gyfer y cam hwn o'r Fframwaith fel y naw egwyddor sylfaenol ar gyfer y Fframwaith. Fodd bynnag, mae angen mwy o waith yma i archwilio'r prosesau penodol ar gyfer pob un o'r egwyddorion hyn. Ar ben hynny, bydd perthnasedd yn dibynnu ar y sector a'r gweithiwr proffesiynol unigol. Felly mae angen asesu pwy sydd angen beth ac ym mha gyd-destun. Gall hyn olygu grwpio rhai egwyddorion gyda'i gilydd neu fod gan egwyddorion unigol damcaniaethau newid pwrpasol.

GWERTHUSIAD YN Y DYFODOL

Gan adeiladu ar argymhelliad y timau ymchwil ar gyfer gwerthuso proses dulliau cymysg o'r Fframwaith, mae cyfres o gwestiynau ymchwil posibl wedi'u drafftio:

1. Beth yw canfyddiadau gweithwyr proffesiynol a phobl ifanc o berthnasedd a chyfaddasrwydd y Fframwaith i weithwyr proffesiynol ac i boblogaethau targed?
2. A yw'r cysyniadau, egwyddorion a strategaethau allweddol wedi'u diffinio a'u cymhwyso'n gyson neu'n wahanol ymhlith grwpiau targed a beth yw'r sail dystiolaeth ar eu cyfer?
3. A oes bwriad, cymhwyso ac integreiddio'r Fframwaith o fewn systemau a lleoliadau atal trais? Pa effaith, os o gwbl, y mae hyn yn ei chael ar arfer atal trais?
4. Beth yw cyrhaeddiad y Fframwaith? Faint o bobl sydd wedi'i dderbyn?
5. A yw'r Fframwaith yn cael ei gyflwyno a'i weithredu fel y bwriadwyd?
6. Beth yw'r costau sy'n gysylltiedig â chostau datblygu a gweithredu'r Fframwaith (y rhai a achosir gan y Uned Atal Trais a rhanddeiliaid allanol)?
7. Pa ffactorau cyd-destunol sy'n effeithio ar y Fframwaith?

Mae'r tabl canlynol yn amlinellu rhai o'r cysyniadau, dangosyddion a dulliau mesur allweddol ar gyfer gwerthuso er mwyn mynd i'r afael â'r cwestiynau ymchwil. Mae cysyniadau a diffiniadau wedi'u llywio

gan adolygiad systematig Allen et al o benderfynyddion gweithredu polisi iechyd[1], Canllawiau Gwerthuso Proses MRC [2] a phapur Gold et al ar ddata cost mewn gwyddoniaeth weithredu [3].

Cysyniad gwerthuso (Canlyniadau Gweithredu)	Diffiniad	Dangosydd a chwestiynau allweddol	Mesur
Derbyniadwyedd (gan gynnwys priodoldeb)	Canfyddiadau rhanddeiliaid o berthnasedd, addasrwydd y Fframwaith ar gyfer gweithwyr proffesiynol ac ar gyfer poblogaethau targed.	Barn rhanddeiliaid (gweithwyr proffesiynol a phobl ifanc)[	Cyfweliad; arolwg; grwpiau ffocws;
Mabwysiadu, Mewnosodiad, Defnydd.	Bwriad, cymhwyso ac integreiddio'r Fframwaith o fewn systemau a lleoliadau atal trais.	Presenoldeb mewn dogfennau strategol, polisïau, dogfennaeth cyfarfodydd. A yw'r Fframwaith yn achosi unrhyw effaith ar Ddyrannu adnoddau neu ailddyrannu?	Dadansoddi Dogfennau; Cyfweliadau arolwg
Cyrhaeddiad	Beth yw cwmpas yr ymyrraeth? Faint o bobl sydd wedi'i derbyn?	Mynychu sesiynau, cael mynediad at adnoddau, ceisio cymorth/cefnogaeth, cynnig cymorth	Cyfweliad; arolwg; grwpiau ffocws. Dadansoddi Dogfennau
Ffyddlondeb	I ba raddau y mae'n cael ei weithredu fel y bwriadwyd.	ymlyniad, dos, ansawdd cyflwyno ymyrraeth, ymatebolrwydd cyfranogwyr, a gwahaniaethu rhaglenni (A yw'r ymyrraeth yn wahanol i arfer arferol?)	Sylwadau; Cyfweliad; arolwg; grwpiau ffocws. Dadansoddi Dogfennau
Cost	Costau datblygu. Cost ymdrech weithredu; cost sy'n gysylltiedig â gweithredu arferion newydd.	Graddau cyflog sy'n gysylltiedig ag amser staff. Graddau cyflog sy'n gysylltiedig ag amser staff. Dyrannu adnoddau.	Costau o'r brig i lawr ac o'r gwaelod i fyny.

Tabl 1. Gwerthusiad Proses Dulliau Cymysg o Fframwaith Cymru Heb Drais.

ARGYMHELLION

Yn seiliedig ar ganfyddiadau'r asesiad gwerthuso hwn, mae'r argymhellion ychwanegol canlynol wedi'u llunio:

Adeiladu ar theori newid i gefnogi gwerthusiad yn y dyfodol

- **LLEOLIAD:** Aliniad a lle o fewn yr Uned Atal Trais yng ngoleuni cyfarwydddebau a chyllid newydd llywodraeth y DU.
- **LLWYDDIANT:** Eglurhad ynghylch sut olwg sydd ar lwyddiant y Fframwaith ar wahanol adegau; er enghraifft, a yw Cymru heb Drais yn darged mesuradwy?
- **MECANWYDDIAU NEWID:** angen parhaus i ganolbwyntio ar fecanweithiau h.y. nodi beth sy'n arwain at newid.
- **MECANWEITHIAU CYFLWYNO:** Beth yw'r mecanweithiau cyflwyno ar gyfer y rhain (e.e. y ddogfen, y wefan, byrddau crwn).
- **PERTHNASEDD:** Er mwyn cynnal ei berthnasedd, dylid casglu ymchwil, tystiolaeth a safbwyntiau pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol wedi'u diweddarau a'u lledaenu i bartneriaid.

Targedu Cefnogaeth (cyrhaeddiad, ymgysylltiad a defnydd):

- **CYFATHREBU A CHEFNOGAETH:** Cyfathrebu ar sut y gall y Fframwaith gefnogi asiantaethau gyda chyfeiriad strategol a gofynion deddfwriaethol. Allweddol i gyfleu'r gallu i leihau neu beidio ag achosi baich ychwanegol.
- **GWEFAN:** siop un stop ar gyfer adnoddau ac astudiaethau achos sy'n berthnasol i'r Fframwaith (enghreifftiau cymhwysol o amrywiaeth o asiantaethau/sectorau ledled Cymru ar sut maen nhw wedi defnyddio'r Fframwaith) a chanllaw symlach ar sut y gall staff gweithredol ddefnyddio'r Fframwaith.
- **EFFAITH:** Casglu gwybodaeth gan staff strategol a gweithredol ar ddefnydd, er enghraifft, mewn comisiynu, a/neu gyfarfodydd amlasiantaeth.
- **YMGYSYLLTU:** Presenoldeb staff Uned Atal Trais mewn cyfarfodydd atal trais lleol, rhanbarthol a cenedlaethol a chyfarfodydd diogelwch cymunedol sy'n rhoi cyfle byw i amlinellu sut y gall y Fframwaith ac arfer cysylltiedig gefnogi arfer parhaus.
- **HYRWYDDWYR:** Hyrwyddwyr (rhywun a fydd yn eiriol dros y Fframwaith ac yn ei rannu) ar sawl lefel ar draws gwahanol sectorau/asiantaethau.

Y CAMAU NESAF

Yr adroddiad hwn yw prif allbwn y prosiect hwn. Bwriad y tîm ymchwil hefyd yw cyhoeddi papur academiaidd yn ddiweddarach yn 2025 yn ogystal â thargedu cynadleddau cenedlaethol a rhyngwladol. Bydd drafftiau o unrhyw allbynnau pellach yn cael eu rhannu gyda'r Uned Atal Trais cyn unrhyw gyflwyniadau. Mae aelodau'r tîm asesu yn awyddus i barhau â'r cydweithio â'r Uned Atal Trais a phartneriaid drwy archwilio cyfleoedd i werthuso'r Fframwaith a'r gwaith cysylltiedig yn ogystal â chyfleoedd newydd ar gyfer cydweithio.

CRYFDERAU A CHYFYNGIADAU

Er na allem gyrraedd staff gweithredol presennol, rhai awdurdodau penodedig a phobl ifanc, o ystyried graddfa a chwmpas cyfyngedig yr asesiad, cyrhaeddwyd ystod eang o randdeiliaid o bob sector a gwahanol rannau o Gymru. Ymhellach, mae darparu Damcaniaeth Newid wedi'i diweddarau ar gyfer y

cam gweithredu, dyluniad gwerthuso yn y dyfodol ac argymhellion yn darparu'r sylfaen i gefnogi datblygiad a chyflawniad parhaus y Fframwaith a gwaith yr Uned Atal Trais.

DIOLCHIADAU

Hoffai'r tîm ymchwil ddiolch i'r cynrychiolwyr o'r Uned Atal Trais am eu hamser mewn cyfarfodydd, negeseuon e-bost a chyfweiliadau yn ogystal â rhannu dogfennaeth berthnasol drwy gydol yr ymchwil. Hoffai'r ymchwil hefyd ddiolch i'r holl gyfranogwyr am eu hamser yn y cyfweiliadau.

CYFEIRIADAU

1. Allen, P., et al., *Quantitative measures of health policy implementation determinants and outcomes: a systematic review*. Implementation Science, 2020. **15**(1): p. 47.
2. Skivington, K., et al., *A new framework for developing and evaluating complex interventions: update of Medical Research Council guidance*. BMJ, 2021. **374**: p. n2061.
3. Gold, H.T., et al., *Cost data in implementation science: categories and approaches to costing*. Implementation Science, 2022. **17**(1): p. 11.

ISBN: 978-1-83766-726-0

©2025 Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. Gellir atgynhyrchu'r deunydd a gynhwysir yn y ddogfen hon o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored (OGL) www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-governmentlicence/version/3/ ar yr amod y caiff ei wneud yn gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Cydnabyddiaeth i'w nodi i Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. Oni noder fel arall, mae'r hawlfraint yn y trefniant teipograffyddol, y dyluniad a'r cynllun yn perthyn i Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.